

ZANIMIVOSTI.

Kaj je elektrika? Koliko so se trudili učenjaki, da bi spoznali in doznali, kaj je elektrika — ona čudovita moč, ki nam je strah in groza v bliskū, ki pa dandanes v telegrafih, telefonih in v svetilnicah tako pokorno služi človeškemu rodu? Še l. 1865 je pisal Schabus v svoji »Physik« — knjigi za šolsko rabo: »Da bi razložili te in enake (električne) pojave, rekli so, da sta obe elektriki (pozitivna in negativna) dve različni tekočini, ki druga drugo privlačujeta, ki se pa ne dasta tehtati in sta silno gibljivi« (str. 239). A slavni Faraday je spoznal že pred 50 leti, da je elektrika samo neka moč ali sila v posebni obliki, ne pa kaka snov. Tega nauka se je poprijel in ga dalje razvijal njegov učenec James Clerk Maxwell. On je z računom in z bistrimi sklepi utrdil in razvil to, kar je F. pokazal s poskusi. Pokazati je hotel, da je med elektriko in svetlobo najtesnejša zveza, celó, da je svetlobno gibanje — le nekak električni pojav. Mnogo razlogov je bilo zato. Tudi magnetizem je spravil v to svojo teorijo in zato se je imenovala Maxwellova elektromagnetna svetlobna teorija. Z istim namenom, kakor Maxwell preiskovala sta teoretično Faradayove pridobitve Gauss in W. Thomson. Mnogo drugih matematikov in fizikov je delovalo na to stran (Oettingen, S. P. Thompson, Kund, Kerr . . .). A največ uspeha je imel v sedanjem času prof. Hertz, čegar poskusi so ne navadno zanimivi in vzbudili povsod največjo pozornost. Tukaj pač ne morem obširno o njih govoriti, kajti moral bi seči globlje v nauke o elektriki in svetlobi (prim. Jahrbuch der Naturwissenschaften 1887—88, str. 25; 1888—89, stran 24, 52; Stimmen aus M. Laach 1890, str. 31 nasl.). Ker bodem o teh prevažnih preiskavah govoril o drugi ugodni priliki, naj povem tukaj samo, da se zdí vsled onih preiskav učenjakom to-le izvestno: Ves istiniti prostor je napolnjen s tvarino, katero imenujemo eter in ki se ne dá tehtati; elektrika ni nič drugega, kakor valovito ali treslja-

joče gibanje eterja; zato pa ni svetloba bistveno različna od elektrike, le gibanje (valovanje) je v svetlobi drugačno, tudi hitreje, kakor v elektriki. A obe sili se razširjata z enako brzino (hitrostjo). — Kolikega pomena so ti rezultati za znanstvo, to more ceniti le znanstvenik. Čuditi pa se moramo tako doslednemu napredovanju in tudi sami vsaj zanimati se za zmage človeškega uma. Kolikor bode možno, bodemo poročali o takih pridobitvah dragim čitateljem, a prostor — ta tesni prostor dela zapreke.

Jezikoslovne stvari. — Z Banjeloke piše gosp. učitelj J. Zupanec (gledé na ga. Navratila spis v »Dom in Svetu«-u 1889, str. 196 o izgovarjavi *l*-a in *u*-a): V Kostelu možuje *u*. Slišal sem pa parkrat tudi *l*. »Prošel je na Dunaj«, »Bil sem v Kočevji«. A navadno se govori: »Prošu (odšel) je«. Je morda gospodoval tudi tukaj *l*?

Kostelsko narečje je jako zanimivo. Klobuk = škrljak, nimam laza = nimam časa, svarba (zvarba) = ženitnina (svatba), kipak = podobica, ženih = svat, v'zem = velika noč, kafa = kava itd.

Gledé na str. 226 »Dom in Svet«-a 1889 piše z Dobrne č. gosp. M. Karba: *Kucelj* — od korenike *kl*, *kouc* = *kol-ec*, *kol* = *kal* (na samem stoječi od drugega hriba od *kal-an*), hrib, grič; odtod: *S-kal-e* = fara pri Velenju, v isti fari okolica *Kauče* = *kal-ec-je* = *kalčje* = gričevje; *Klanec*, *Kaučič* = *Kal-čič* = Brežnik = Gornjak = Brdnik = Hribar, *Kolšek*, *Za-kol-šek* (tudi *Zákušek*, *Sákušek*); pri sv. Martinu je na enem griču poleg Rožne doline hiša *Kačnik* t. j. *Ka[u]čnik* = *Kal-ččnik* ali *Kal-ič-nik*, a ne od »kača«; pri Vojniku fara »Frankolje« (pišejo Frankolovo, a ljudstvo pravi »Frankolje«, »frankoljski gospod«), = Vranje kol-je = gričevje, *colles*; *kol*, *kl-in*, *za-kl-a-ti*. Prvotnejše je torej *kol-c-elj*, potem še le *Pre-ko-lec-no-ti* = *prek kolca* spraviti. Od tod tudi *s-kal-a* = pečina. O »kal« sem govoril v »Slovincu« okoli novega leta 1886/7, ko sem govoril o dr. Napotnikovem »Imenopisu konjiške nadfare«.

